

Försvarsutskottets betänkande

1981/82:8

om förkortad militärtjänstgöring för vissa fiskare

I motion 1980/81:521 av Kerstin Ekman (fp) yrkas att riksdagen hos regeringen begär sådan ändring av gällande regler att de fiskare som av marinen avses utnyttjas i för krigsorganisationen ianspråkta fiskefartyg ges en förkortad grundutbildning inom marinen om ca två månader.

Överbefälhavaren, statens jordbruksnämnd och arbetsmarknadsstyrelsen har yttrat sig över motionen.

Motionen

I motionen förordas en avkortning av värnpliktsutbildningen för besättningsmän på de fisketrålare som används som hjälpfartyg (minsvepare) i marinens krigsorganisation. Motionären redogör för hur sådana fartyg vid mobilisering överlämnas till marinen medan deras besättning går till andra uppgifter inom försvaret. De uttagna fartygen tilldelas därefter, anför hon, en besättning som har grundutbildats för marinens stamfartyg av liknande typ men som i allmänhet saknar erfarenhet av det fartyg på vilket de placeras. Denna besättning behöver därför normalt en viss inlärningsstid. Detta hindrar, framhåller motionären, att fartyget omedelbart kan utnyttjas för sina militära uppgifter. Det skulle enligt motionen vara fördelaktigt om en del av besättningen på dessa marina hjälpfartyg kunde stanna ombord efter mobilisering. Det gäller främst befälhavare, maskinist och hydrofonoperatör. De grundläggande kunskaper i sjömanskap som denna personal fått under yrkesutövningen framhålls. De motsvarar, anför motionären, vad de värnpliktiga avses bibringas under grundutbildningen. Den komplettering av militära kunskaper som de behöver är enligt motionären av relativt ringa omfattning. Den bör kunna ges under en avsevärt kortare utbildningstid än den som gäller för värnpliktiga i allmänhet. Motionären framhåller också de svårigheter som möter fiskerinäringen och den betydelse näringen har för vår folkförsörjning.

Remissyttrandena

Överbefälhavaren anför inledningsvis att de framförda argumenten för avkortad värnpliktsutbildning även kan tillämpas på andra yrkesgrupper, t. ex. på lantbrukare och lastbilsförare. Han pekar på att antalet uttagna till utbildning för uppgifter på hjälpfartyg varje år bestäms av krigsorganisationens behov. Ett system enligt motionärens förslag kan enligt överbefälhavaren medföra att fler värnpliktiga än vad som krävs för att omsätta

krigsplacerad personal får förkortad grundutbildning. Om förkortningen endast skulle gälla det antal fiskare som behövs i krigsorganisationen skulle det nämligen uppfattas som orättvist för övriga fiskare och även för värnpliktiga i övrigt. En förkortad grundutbildning kan också enligt överbefälhavaren göra det svårare att omplacera fiskare som under grundutbildningen visar sig lämpade för uppgifter på mera kvalificerade fartyg.

Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) framhåller att förslaget om förkortad grundutbildning för vissa fiskare ligger utanför styrelsens kompetensområde. AMS pekar dock på att inskrivningen och fördelningen av värnpliktiga till försvarsgrenar och utbildning sker redan i 18-årsåldern. De värnpliktiga har då i relativt liten utsträckning valt yrke. I den mån de yrkesarbetar har de gjort det under kort tid och för dem som ägnat sig åt fiskaryrket knappast resulterat i yrkeskunskap.

Statens jordbruksnämnd hänvisar till sitt yttrande över motion 1979/80:276 (jfr FöU 1980/81:5). Nämnden uppgav sig i det sammanhanget inte ha något att erinra mot att vissa fiskare befrias från militärtjänst men framhöll samtidigt att befrielse för vissa grupper av värnpliktiga jordbrukare från nämndens utgångspunkt tedde sig mer angelägen. Nämnden vidhåller denna ståndpunkt som de anser ha giltighet även när det är fråga om förkortning av värnpliktstjänstgöringen.

Utskottet

Motionären har i ett par tidigare motioner tagit upp frågor rörande fiskerinäringen och fiskarnas värnpliktstjänstgöring. Utskottet vill inledningsvis något beröra dessa.

I motion 1979/80:276 yrkade motionären att fiskare skulle ges möjlighet till anstånd med och befrielse från värnpliktstjänstgöring på samma sätt som rederianställda på svenska handelsfartyg. Som grund för yrkandet åberopades bl. a. det avbräck för fiskarnas näringsutövning som följer av värnpliktstjänstgöringen. Motionären framhöll också fiskets betydelse för folkförsörjningen. Utskottet uttalade (FöU 1980/81:5) sin förståelse för de svårigheter som drabbar yrkesfiskarna i samband med värnpliktstjänstgöringen. Det ansåg emellertid dessa vara av den art att de på samma sätt som motsvarande problem för andra yrkesgrupper borde lösas genom individuella uppskov och de sociala förmåner som står de värnpliktiga till buds. Anstånd med och befrielse från värnpliktstjänstgöring i den generella form som förordades i motionen ansåg utskottet borde bedömas i anslutning till den prövning av personalbehoven inom totalförsvarets olika verksamhetsområden som sker inom 1978 års försvarskommitté. Motionen borde enligt utskottets uppfattning avslås i avvaktan på resultaten av dessa överväganden, ett förslag som riksdagen följde.

Utskottet vill också erinra om motion 1980/81:593 (fp, m) som tog upp frågan om en förnyelse av den svenska fiskeflottan genom att bygga fiskefartyg i plast, lämpade för såväl civilt som militärt bruk. Motionen avsågs av riksdagen i anslutning till dess behandling av vissa varvsfrågor (prop. 1980/81:131, NU 1980/81:63, rskr 1980/81:393).

I motion 1980/81:521, som behandlas i detta betänkande, yrkar motionären på en förkortad värnpliktsutbildning för vissa fiskare. Det gäller besättningsmän, i första hand befälhavare, maskinister och hydrofonoperatörer, på fiskebåtar som i krig avses användas som minsvepare i marinens krigsorganisation. Hon anser – som närmare framgår av redogörelsen för motionen i det föregående – att en förkortning av grundutbildningen är möjlig om dessa värnpliktiga utbildas för krigsbefattningar på de fartyg där de verkar i fred. Därigenom skulle ifrågasatt fartyg också snabbare än nu är fallet kunna ställas om för sina krigsuppgifter. Motionären framhåller också att den föreslagna minskningen av utbildningstiden med två månader skulle göra avbräcket i yrkesutövningen i samband med värnpliktstjänstgöring avsevärt mindre.

Motionärens förslag synes innebära att de värnpliktigas yrkeserfarenhet skulle vara styrande för grundutbildningens längd. En sådan ordning är främmande för vårt nuvarande värnpliktssystem. Utskottet kan dock konstatera att de värnpliktigas utbildning och yrkeserfarenhet i viss utsträckning på annat sätt beaktas i samband med inskrivningen av de värnpliktiga. Stråvan är att ta till vara den värnpliktiges förutsättningar i värnpliktsutbildningen. Yrkesinriktningen är emellertid långt ifrån alltid bestämd och definitiv redan före grundutbildningen. Vid krigsplacering av värnpliktiga kan man också ta hänsyn till deras civila kunskaper. Värnpliktiga fiskare kan t. ex. efter avslutad grundutbildning placeras i krigsbefattningar på båtar som de har erfarenhet av i fred. På detta sätt kan man underlätta hjälpfartygens övergång till sina krigsuppgifter, något som motionären eftersträvar med sina förslag.

Utskottet är inte berett att biträda ett så vidgat hänsynstagande till de värnpliktigas yrkeserfarenhet som motion 521 tar sikte på. Att i den utsträckning som föreslås i motionen bygga på den civila erfarenheten hos unga fiskare vid bedömning av grundutbildningens längd skulle tvinga fram motsvarande beaktande av civil erfarenhet och utbildning vid bedömning av andra värnpliktigas behov av grundutbildning. I och för sig kan man tänka sig ett system där man nära nog individuellt prövar hur lång tid en värnpliktig med hänsyn till sin utbildning och yrkesvana kan behöva för avsedd krigsuppgift. Utskottet bedömer att en sådan ordning skulle bli svår att rättvist administrera och dessutom ha så principiella aspekter att den måste behandlas i ett vidare sammanhang än som nu är möjligt.

Beträffande de sociala skäl och motiv från försörjningsberedskapssynpunkt som anges i motionen hänvisar utskottet till vad som har anförts i betänkande FöU 1980/81:5.

Utskottet vill i sammanhanget peka på att det i nuvarande system finns en viss differentiering av grundutbildningens längd genom att värnpliktiga hänförs till olika värnpliktskategorier med varierande utbildningstid. Chefen för marinen har med anknytning till detta förhållande framfört till utskottet att han kan tänka sig att undersöka en ändrad kategoritillhörighet för vissa värnpliktiga i minsvepartjänst som kan leda till förkortad grundutbildning för dessa. Mot sådana åtgärder inom ramen för nuvarande värnpliktsystem har utskottet ingen erinran. Utskottet finner det naturligt – som marinchefen också har anfört – att frågan om utbildningens omfattning tas upp i anslutning till en eventuell förnyelse av beståndet av fisketrälare. En sådan förnyelse med ökad anpassning till båtarnas krigsuppgifter avses övervägas i samarbete med fiskerinäringen, enligt vad som anges i marinens planer för perioden 1982/83–1986/87.

Nagon framställning av riksdagen i enlighet med motionsförslaget vill utskottet inte tillstyrka. Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet

att riksdagen avslår motion 1980/81:521.

Stockholm den 10 november 1981

På försvarsutskottets vägnar
ERIC HOLMQUIST

Närvarande: Eric Holmqvist (s), Gudrun Sundström (s), Hans Lindblad (fp), Åke Gustavsson (s), Ulla Ekelund (c), Evert Hedberg (s), Göthe Knutson (m), Karl-Erik Svartberg (s), Anders Gernandt (c), Holger Bergman (s), Eric Hägelmark (fp), Anita Johansson (s) och Erik Egervärn (c).

Reservation

av Hans Lindblad (fp) som anser att den del av utskottets anförande och hemställan som på s. 3 börjar "Motionärens förslag" och på s. 4 slutar "motion 1980/81:521" bort ha följande lydelse:

Värnpliktsutbildningen skall ge kunskaper och färdigheter för en krigsplacering. Därför bör inte fler utbildas än som behövs i krigsorganisationen. Individens skall heller inte utbildas längre tid än som behövs för att klara krigsuppgiften. Det statsfinansiella läget understryker ytterligare de två senare kraven.

Motionären föreslår att sådana fiskare som kan krigsplaceras i en tjänst liknande den de fullgör redan i fred skall få en väsentligt avkortad militär grundutbildning. Detta särskilt i de fall där vederbörande i krig får tjänstgöra på samma fartyg som han arbetar på redan i fred. Rimligen äger en sådan

person i många avseenden bättre kunskap om fartygets handhavande än en värnpliktig som tas från en helt annan funktion i samhället.

Flottan, liksom kustartilleriets fasta förband, tillämpar individvis personalomsättning. Detta system gör det enklare att kunna variera utbildningstider än i de fall där man har förbandsvis personalomsättning. Men självklart bör strävan vara att i hela försvarsmakten söka de besparingsmöjligheter som ligger i att man inte dubbelutbildar. Man bör alltså ta hänsyn till vad individen kan och avkorta vederbörandes militära grundutbildning i de avseenden han redan behärskar.

För att kunna genomföra en ökad differentiering enligt dessa tankar behövs justeringar i värnpliktslagen. Regeringen bör lämna riksdagen förslag till sådan lagändring.

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet

att riksdagen med anledning av motion 1980/81:521 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anförut om förslag till ändringar i värnpliktslagen.

